

ks. Jerzy Koperek CP

Nauka społeczna Kościoła wobec filozofii społecznych

1. Wprowadzenie

Giovanni Battista Guzzetti jest Autorem pracy z dziedziny nauki społecznej Kościoła zatytułowanej „L'insegnamento sociale della Chiesa¹”. Jest to książka, która systematycznie przedstawia najważniejsze elementy społeczno-ekonomiczne nauczania Kościoła, ujmując je zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej. Pierwsza część książki zawiera podstawowe założenia nauki społecznej Kościoła odnośnie do zagadnień społeczno ekonomicznych w wymiarze historycznym.

Na pierwszym miejscu uwypukla dziedzictwo cywilizacji i kultur, które bezpośrednio poprzedziły naukę społeczną Kościoła. Szczególne znaczenie ma tutaj cywilizacja Hebrajska i klasyczna. W następnej kolejności autor przedstawił myśl Biblijną Starego i Nowego Testamentu odnośnie do zagadnień społeczno-ekonomicznych życia ludzkiego.

Druga część książki została poświęcona analitycznemu przedstawieniu społeczno-ekonomicznego nauczania Kościoła katolickiego. W części tej wyróżnia się nauczanie Kościoła w okresie od początków do końca średniowiecza oraz od końca średniowiecza do czasów współczesnych.

Zamierzeniem autora jest więc zapoznanie czytelników, zainteresowanych społecznym nauczaniem Kościoła, z dziedzictwem myśli społecznej, którą Kościół reprezentował w całej swojej historii, szczególnie od encykliki „Rerum novarum” Leona XIII do „Centesimus annus” Jana Pawła II. Mając na względzie tak całościowo ujęte zagadnienie można być wdzięcznym Autorowi za podjęty trud analizy trudnych spraw społecznych, na które Kościół w swoim nauczaniu poszukuje wciąż aktualnych rozwiązań bazując również na własnej historii i tradycji.

¹ Giovanni Battista Guzzetti, L'insegnamento sociale della Chiesa. L'insegnamento socio – economico. Editrice Elle Di Ci, III edizione interamente rifatta e completata, Leumann, Torino 1991.

2. Filozofie społeczne

Jednym z ciekawszych punktów współczesnej analizy zagadnień społecznych ukazanych w omawianej pozycji może być wypunktowanie trzech perspektyw rozwiązywania problemów. Autor zajmuje się tu perspektywą socjalistyczną, liberalną i chrześcijańską. Każda z nich bazuje na określonej filozofii społecznej i z niej czerpie swoje główne założenia.

A. Filozofia marksistowska

Filozofia marksistowska będąca podstawą myślenia kategoriami socjalistycznymi akceptuje jedynie słuszny według niej kierunek rozwoju społecznego na zasadzie ścierania się tezy z antytezą. Taka metoda analizy zjawisk społecznych prowadzi do wyeliminowania z życia obywateli zasady solidarności międzyludzkiej preferując równocześnie walkę klas jako koniecznościowy wymóg ścierania się różnych interesów poszczególnych grup ludzkich w realizacji postępu społecznego.

Powyższy typ myślenia jest odrzucany przez naukę społeczną Kościoła, gdyż neguje on zasadę solidarności i współdziałania obywateli stawiając ich w nieustannej do siebie opozycji. Kościół preferując dialog w rozwiązywaniu kwestii społecznych w naturalny sposób stawia siebie w opozycji do ideologii marksistowskiej. Jest to tym bardziej uzasadnione, że każda ideologia jedynie fragmentarycznie ujmuje człowieka i jego problemy proponując jednostronną wizję świata. Ograniczenia ideologicznego myślenia stoją w sprzeczności z integralnym dobrem człowieka, które Jan Paweł II nieustannie podkreśla w swoim społecznym nauczaniu.

B. Filozofia liberalna

Druga perspektywa, którą Autor książki omawia odnosi się do liberalnego systemu wartościowania etycznego. Przedstawiając zagadnienia społeczne w świetle filozofii liberalnej należy zwrócić uwagę na jej typowo indywidualistyczny charakter, w przeciwieństwie do kolektywistycznej wizji społeczeństwa przedstawianej w perspektywie socjalistycznej. Indywidualizm liberalny jest podstawowym założeniem liberalnego systemu wartości. Wprowadzając tę zasadę w życie społeczno-ekonomiczne w sposób bezpośredni i jednoznaczny dochodzi się do realizacji klasycznej wersji liberalizmu, którą można określić mianem liberalizmu indywidualistycznego.

W perspektywie rodzi się kapitalizm, który proponuje uczynienie z prawa własności zasadę absolutną bez względu na społeczne jego

koszty. Jan Paweł II w encyklice „Laborem exercens” nawiązując do prawa własności odróżnia jego charakter dynamiczny od charakteru statycznego. Papież ma tutaj na myśli uelastycznienie tego prawa tak, aby można w konkretnych zakładach pracy i przedsiębiorstwach realizować założenia współdziałania w zarządzaniu. Ten styl działania pozwalałby na wprowadzenie w życie społeczno-ekonomiczne bardziej demokratycznych zasad współpracy różnych grup zawodowych i społecznych oraz współpracy między pracodawcą a pracobiorcą tj. między przedsiębiorcą a pracownikiem².

Statyczny charakter prawa własności jest podkreśleniem założeń indywidualistycznych kapitalizmu liberalnego, w którym liczy się tylko kapitał, a nie włożona ludzka praca w jego rozwój. Jan Paweł II akcentując pierwszeństwo pracy przed kapitałem dostrzega godność pracownika jako osoby ludzkiej, której potrzeba działania jest wymogiem prawa naturalnego. Włożona ludzka inwencja i inteligencja w wykonywaną pracę w celu przekształcenia świata, ma charakter podmiotowego działania osoby ludzkiej. Kapitał odgrywa w tej perspektywie rolę służebną w stosunku do rozwoju świata i zarazem osobowego rozwoju samego człowieka.

Pierwszeństwo pracy przed kapitałem jest argumentem personalistycznym wysuwany przez Papieża do wykazania potrzeby dynamicznego ujęcia prawa własności, które ma służyć nie tylko jednostce, ale również i tym, którzy wkładają własną pracę w procesie produkcyjnym. W tym znaczeniu również pracownik ma prawo do korzystania z własności, którą rozwija i pomnaża przez pracę, angażując w nią własną inteligencję i osobistą inwencję twórczą. Dynamiczny charakter prawa własności daje także pracownikowi prawo do współzarządzania i współdecydowania w przedsiębiorstwie³.

² Por. Jan Paweł II, Encyklika „Laborem exercens”, n. 14, w: Jan Paweł II, Nauczanie papieskie, IV, 2, 1981 (lipiec – grudzień), Pallotinum, Poznań 1989, s. 86 – 88.

³ Na temat prawa własności w kontekście obszernej problematyki własności por. H. Skorowski SDB, Chrześcijańska interpretacja praw człowieka. Prawo własności w katolickiej nauce społecznej, Wydawnictwo „Impuls”, Warszawa 1992, por. Cz. Strzeszewski, Własność. Zagadnienie społeczno – moralne, Warszawa 1981.

C. Personalizm społeczny

Trzecia perspektywa analizowania zagadnień społecznych dotyczy personalizmu społecznego, który akceptuje i proponuje nauka społeczna Kościoła. Zasady personalizmu społecznego są zastosowane w powyższej analizie dynamicznego charakteru prawa własności wynikającego z pierwszeństwa pracy przed kapitałem. Tym niemniej Jan Paweł II w „*Sollicitudo rei socialis*”⁴, a następnie w „*Centessimus annus*”⁵ podkreśla, że nauka społeczna Kościoła nie jest „trzecią drogą” w rozwiązywaniu kontrowersji istniejącej między kolektywistyczno-marksistowskim a indywidualistyczno-liberalnym ujęciem życia społeczno-ekonomicznego⁶.

Nauka społeczna Kościoła stawiając w centrum swoich analiz godność osoby ludzkiej stanowi zbiór zadań społecznych, które powinny być respektowane w konkretnym życiu społeczno-ekonomicznym, politycznym i kulturowym każdego kraju⁷. Wychodząc z tych założeń trzeba poszukiwać rozwiązań praktycznych, które z jednej strony pozwalałyby na realizację biblijnego nakazu: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną”⁸, a równocześnie gwarantowałyby poszanowanie praw godnościowych osoby ludzkiej. Taki personalizm społeczny proponowany przez naukę społeczną Kościoła nie faworyzuje żadnej z grup czy klas społecznych: rządzących czy rządzonych, bogatych czy biednych, pracodawców czy pracowników itd. Jest on natomiast zainteresowany integralnym dobrem osoby ludzkiej oraz dobrem wspólnym całego społeczeństwa.

⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika „*Sollicitudo rei socialis*”. Tekst polski, Rzym 1987.

⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika „*Centesimus annus*”. Komentarz. Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1992.

⁶ Por. Jan Paweł II, „*Nowe przymierze między Kościołem a kulturą*”. Spotkanie z przedstawicielami świata kultury i nauki. 5 września – Wilno, „*L'Osservatore Romano*”, wyd. polskie, 12(1993), s. 16 – 19; por. Jan Paweł II, „*Papież między Zachodem a Wschodem*”. Wywiad z Janem Pawłem II wdrukowany we włoskim dzienniku „*La Stampa*”, Magazyn – Słowo. Dziennik Katolicki 3-4-5 grudnia 1993, s. 2 – 5.

⁷ Por. Jan Paweł II, „*Człowiek w centrum społecznej nauki Kościoła*”. Spotkanie z przedstawicielami świata nauki i kultury, 9 września 1993 rok – Ryga, „*L'Osservatore Romano*” 12 (1993), s. 36 – 38.

⁸ Rdz 1,28.

3. Zakończenie

Życie społeczno-ekonomiczne, polityczne i kulturowe w Polsce jest na etapie poszukiwania najlepszych rozwiązań w każdej sferze życia indywidualnego i społecznego. Bogate w treści nauczanie społeczne Jana Pawła II stanowi najlepszy drogowskaz w rozwoju życia państwowego, narodowego i społecznego. Teoretyczna podbudowa chrześcijańskich założeń społecznych od strony biblijnej oraz doktrynalnej jest niewątpliwie potrzebna i pomocna we właściwym zrozumieniu aktualnych zjawisk społecznych. Bazując na książce G. B. Guzzetti, która łączy perspektywę historyczną i doktrynalną, można także lepiej zrozumieć współczesne nauczanie społeczne Kościoła.